

DOĞU VE BATININ ORTA ZAMANINA
YOLCULUK
E-ISSN: 2564-680X

Haziran 2021 / June 2021

Yıl 4, Sayı 1 / Year 4, Issue 1

ATIF BİLGİSİ / REFERENCE INFORMATION

HAYKIRAN, Kemal Ramazan, “Türkler ve Moğollar: Tarihsel Bağlar, Mustafa Uyar, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020” *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, IV/I, Haziran 2021, s. 158-160.

Makale Türü: Tarih Kitap Tanıtımı

DOI No:

Geliş Tarihi / Received: 25 Kasım/November 2021
Online Yayın: 26 Haziran 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 13 Mayıs/May 2021
Published Online: 26 June 2021

Türkler ve Moğollar: Tarihsel Bağlar, Mustafa Uyar, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020

Turks and Mongols: Historical Ties: Mustafa Uyar, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020
Kemal Ramazan HAYKIRAN^{1*}+

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, AYDIN.

* krhaykiran@gmail.com

+ ORCID: 0000-0002-7840-0309

Üzerinde pek çok araştırma yapılan Türk-Moğol ilişkiler oldukça erken dönemlerden beri mevcuttur. Ancak bu konu gizimini ve müphemliğini hâlâ korumaktadır. Bu özelliği ile de tarihçiliğin canlı ve ilgi çeken konuları arasında yer almaktadır. Etimolojik olarak ayrı bir Moğol ırkından bahsedilebilirken Moğolları, Türklerden nerede ve ne şekilde ayrılacağına dair net bir metodolojinin geliştiğini söylemek ise güçtür. Türklere ait en eski yazılı belgelerde Türklerle bir birlikte Moğolların varlığından bahsedilmektedir.¹ XIII. yüzyıl tarihçilerinden aynı zamanda İlhanlıların da önemli vezirleri arasında yer alan ve ilk sistematik dünya tarihinin müellifi olan Reşidüddin, İlhanlı hükümdarı Gâzân Han'ın talimatı ile kaleme aldığı Camiu't-tevârih² isimli eserinde Moğolların kökenleri bahsine girerken onları Türklerin bir kolu olarak gösterdiği için bu kısma Oğuz Kaan ile başlamıştır.³ Bu tarihten itibaren de tarihçilerin Moğolları ve Türkleri birlikte değerlendirmek durumunda kaldıkları görülmektedir. Et ile tırnak gibi birbirine ilişmiş bu iki milleti ayırmak mümkün değil gibidir Muhakkak ki, Türklerin Moğollardan ayrı çok daha geniş coğrafyalara dağılan ve daha uzun bir zamana yayılan bir tarihleri vardır, fakat Moğolların tarihini Türklerden ayrı düşünmek neredeyse söz konusu değildir.

Tarihçiliğin bu karmaşık olgusu erken dönem tarihçilerden itibaren pek çok esere konu olmak ile birlikte konuyu derli toplu ele alan müstakil bir çalışmanın eksiliği de göze çarpmaktaydı. İşte bu bağlamda Türkiye'deki sayılı Moğol tarihi uzmanlarından olan Doç. Dr. Mustafa Uyar tarafından kaleme alınan *Türkler ve Moğollar: Tarihsel Bağlar* isimli çalışma Ötügen Neşriyat'tan 2020 yılında yayımlandı. Kaynakça hariç yüz sayfadan mürekkep olan eser hem akademi hem de genel okur çevrelerinde sıkça sorulan soruların başında gelen Türkler ve Moğollar arasındaki bağları derli toplu ve öz bir biçimde sunmaktadır.

Her şeyden önce eser ömrünü Moğol tarihi araştırmalarına ayırmış ve bu alanda yetkinliğe ulaşmış bir kalemin elinden damıtılmış bir bilgi sunduğu için ayrıca bir değer taşımaktadır. İbrahim Kafesoğlu⁴ başta olmak üzere Türk tarihçiliğin öncülerinin neredeyse hepsi Cengiz Han'ın oluşturduğu devasa devleti Türk – Moğol imparatorluğu olarak adlandırmaktaydılar. Rafine bir bilgi sunan bu çalışma kullanılan tabirinin haklılığını ortaya koyan pek çok delili okuyucusuna sunmaktadır.

Altı bölümde kurgulanan kitabın ilk bölümünde *Proto-Moğol Türk İlişkileri* başlığı altında Cengiz öncesi dönemde gelişen Türk-Moğol ilişkileri değerlendirilmiş Moğolların Türklerin oluşturduğu siyasi yapıların içindeki pozisyonu ve birliktelikleri gösterilmiştir. Özellikle Gök-Türk Devleti'ni oluşturan unsurlar arasında Moğolların varlığı ve etkisi ele alınmıştır. Ayrıca Kitanlar devrindeki ilişkiler de yine bu kısımda değerlendirilmektedir.

Cengiz Han'ın tarihi kişiliği bu bağlamda Türk olup olmadığına dair soruların cevaplandığı müstakil bir bölüm oluşturulmuş burada Cengiz Han ile ilgili süregelen tartışmalara değinmeyen ve de taraf olmayan bir üslup ile Cengiz Han Türk müdür? sorusuna evet yahut hayır gibi net bir cevabı vermenin zorluğu kadar Cengiz Han'ı Türk tarihinden ayırmanın zorluğu üzerinde de durularak "Cengiz Han'ın Türk olmadığını anlamamızı zorlaştıracak derecede Türk'tür" cevabı ile konu değerlendirilmiştir.⁵

Takip eden bölümde ise, Cengiz Han'ın kurucu olduğu Moğol imparatorluğunun içindeki Türklerin rolü üzerinde uzun uzadıya durulmuştur. Çin kaynaklarının verdiği veriler ışığında Türklerin

Moğol imparatorluğu içindeki ağırlığını anlatan bölümde kaynakların verdiği bilgiler çerçevesinde boylarına göre Türk kökenli memurların sayısı verilmiştir.

Kitabın önemli bölümlerinden biri de "Moğolların İslamlaşmasında Türk Çevrelerinin ve Türk Din Anlayışının Rolü" başlıklı kısımdır. Burada Moğollar ile Türkler arasındaki irtibatın en yoğun olduğu alan olan Moğolların Ön Asya'da belirmelerinden sonra gelişen özellikle de İslamiyet çevresinde seyreden Moğolların yaşadığı değişim ve dönüşüm sürecinde Türklerin etkisi ve kültürlendikçe İslamlaşmaya meyleden Moğollara Türklerin nasıl rol model oldukları nihai olarak da Moğolların önemli bir kısmının da İslamlaşmalarının doğal bir sonucu olan Türkleşme süreçlerinin parametreleri kaynakların dili ile öz ve akıcı bir biçimde aktarılmıştır.

Kitabın son ve en hacimli bölümünde ise Moğolların Anadolu'daki varlığı ele alınmıştır. Moğolların Anadolu'da belirledikleri XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Moğolların önce Selçuklular ile ardından da Anadolu'da Türk varlığının en önemli temsilcileri olan Türk beylikleri ile olan irtibatları bunun yanında Memlûk-İlhanlı rekabetinin Anadolu'ya yansımaları ve tüm bu çevreler arasında yaşanan siyasi hadiseler kronolojik ve akıcı bir üslup ile ele alınmaktadır. Bu siyasi anlatının yanında yaşanan siyasi süreçten ziyade Moğolların Anadolu'da yaşadıkları değişim ve Anadolu'nun mevcut yapısına hemen her sahadaki tesirleri de değerlendirilmiştir. Bu genel değerlendirmenin ardından Anadolu'da Moğol varlığının Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu ve şekillenmesine dair etkilerinin ortaya konulduğu bölüm ile kitap sona ermiştir.

Hacim açısından oldukça küçük fakat verdiği bilgiler ve bunları derli toplu sunan nadir eserler arasında olmasının getirdiği önem sebebi ile oldukça kıymetli bir eser olan Mustafa Uyar'ın *Türkler ve Moğollar*'ı, Türk Moğol tarihi çalışmaları içinde hatırı sayılır bir yer edinecektir.

¹ Osman Gazi Özgüdenli, "Moğollar," *DİA*, XXX, 2005, s. 225.

² Reşidüddin Fazlullah, *Camiu't-Tevarih*, tas. Muhammed Rûşen-Mustafa Müsevî, III, Tahran 1373.

³ Zeki Veleddin Togan, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznâmesi, Tecüme ve Tahlili*, İstanbul 1982, s. 13.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi", *Tarih Dergisi*, Yıl 1953, Cilt 5, Sayı 8, s. 105 – 136.

⁵ Mustafa Uyar, *Türkler ve Moğollar: Tarihsel Bağlar*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2020, s. 31.

KAYNAKÇA

- Kafesoğlu, İbrahim, “Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi”, *Tarih Dergisi*, Yıl 1953, Cilt 5, Sayı 8, s. 105 – 136.
- Özgüdenli, Osman Gazi, “Moğollar,” *DİA*, XXX, 2005.
- Reşidüddin Fazlullah, *Camiu't-Tevarih*, tas. Muhammed Rüşen-Mustafa Müsevî, III, Tahran 1373.
- Togan, Zeki Veleđi, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznâmesi, Tecüme ve Tahlili*, İstanbul 1982.
- Uyar, Mustafa, *Türkler ve Moğollar: Tarihsel Bağlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020.